

Наукові студії інформатизації соціальних комунікацій

У статті робиться спроба наукового осмислення та систематизація наукових досліджень інформатизаційного процесу в теорії соціальних комунікацій; відстежуються та групуються результати наукового осмислення процесів інформатизації в теорії соціальних комунікацій, на основі чого обґрунтовується потреба провадження наукових розвідок у малодосліджених галузях інформатизації соціальної комунікації.

Ключові слова: соціальні комунікації, інформатизація, наукові дослідження.

Інформатизація соціальних комунікацій як в українському, так і в зарубіжному журналістикознавстві, є темою маловивченою, на відміну від технічних наук, де інформатизація розглядається як процес, спрямований на побудову та розвиток телекомунікаційної інфраструктури чи на технологічну структурування інформаційних потоків. Проте ситуація, що спостерігається в останні роки у ході розвитку інформаційних теорій, виводить на перший план соціальний складник інформатизації. Дослідження цих проблем вимагає глибоких аналітичних знань у галузі соціальних комунікацій, у журналістикознавстві та соціології. Цьому є пояснення: у зв'язку з масовою споживацькою комп'ютеризацією, соціалізацією інтернету та поширенням стільникового зв'язку серед населення виникають нові напрями, що формують актуальні для соціальних комунікацій аспекти, орієнтовані на інформатизацію спілкування в інформаційному суспільстві, що й зумовлює *актуальність* статті.

Мета статті — наукове осмислення та систематизація наукових досліджень інформатизаційного процесу в теорії соціальних комунікацій.

Мета передбачає виконання таких *завдань*:

- відстежити та згрупувати результати наукового осмислення процесів інформатизації в теорії соціальних комунікацій;
- рекомендувати потребу проведення наукових розвідок у малодосліджених галузях інформатизації соціальної комунікації.

Теорії впливу інформатизації на суспільні аспекти формування інформаційного суспільства потребують детального вивчення, враховуючи прискорення та масштаби інформаційно-комунікаційних процесів, глобалізацію та еволюцію інформаційно-комунікаційних тех-

нологій (ІКТ) при переході до нового устрою в режимі реального часу і, як наслідок, нові суспільні відносини вимагають відповідної структурної, концептуальної, правової та міждисциплінарної взаємодії.

Інформатизація як визначальний чинник розвитку сучасного суспільства сприяє переходу до зміни типу соціальних комунікацій; папір та інші традиційні форми втілення, збереження і передавання даних нині замінюються їх цифровими аналогами, у результаті чого формується нова культура споживання і нові види комунікативного діалогу, в якому комп'ютери, стільникові телефони, новітні засоби трансляції знань (планшети, інтерактивні дошки інше) відіграють часткову, а часом — домінуючу роль у процесі налагодження розуміння.

Стрімкий розвиток ІКТ, «оцифрування» всіх сфер соціального буття індивіда стимулює активні дії людства у процесі становлення нового типу суспільного буття, найчастіше асоційованого з інформаційним суспільством. Ми дотримуємося позиції, висловленої О. Тоффлером у книзі «Шок майбутнього» щодо якості нового етапу еволюції: «Ми організуємо нове суспільство. Не ледь видозмінене суспільство. Не нову версію сучасного «більше, ніж життя» суспільства. А цілковито нове суспільство» [1, 207]. Причому це нове суспільство для більшості науковців та дослідників нині асоціюється з інформаційним суспільством або з його наслідковими формами, наприклад, із суспільством знань. Різні складники становлення інформаційного суспільства відображено у працях українських та зарубіжних теоретиків, концептуальне бачення розвитку глобального та національного відкритого інформаційного простору інформаційного суспільства втілено у декларативних та законодавчих актах

міжнародних організацій, Верховної ради України, Кабінету Міністрів України. Українські президенти в різні часи намагалися спонукати як посадовців, так і спільноту загалом до активних дій щодо залучення нашої держави до світових глобальних інформаційних процесів. Незважаючи на величезну кількість дослідницьких та практичних робіт, присвячених інформаційному суспільству, соціальній інформації та інформатизації зокрема, ні науковці, ні практики не можуть дійти спільного знаменника – термінологічного розуміння цих понять.

Протягом останніх десяти років інформаційно-комунікаційні технології, інформатизація стали об'єктами пильної уваги українських дослідників за науковими напрямками соціології, філософії, журналістикознавства, міжнародних відносин, бібліотечної справи, інформатики тощо. Назвемо лише деяких науковців, чий напрацювання найбільше стосуються питань нашої теми: Д. Ільницький, В. Коляденко, А. Колодюк, Г. Сащук, О. Бармак, Т. Булах, О. Мелещенко, О. Ваганова, Т. Чілачава, В. Владимиров, Ф. Власенко, О. Гриценко, Р. Гурін, В. Данільян, О. Ємельяненко, Т. Петрів, О. Карпенко, Л. Калашнікова, Г. Камаралі, С. Коноплицький, Н. Коритнікова, Є. Левченко, Т. Лильо, Г. Лозікова, Є. Макаренко, М. Онопрієнко, В. Парфенюк, А. Петренко-Лисак, Є. Прохоренко, О. Скаленко, А. Сагалович, В. Скалацький, Є. Тихомирова, Г. Шавловський, М. Юсупова, С. Ягодзінський та ін.

Питанням екстраполяції правових вимірів журналістики та комунікації загалом присвячено чимало наукових розвідок Т. Приступенко. Авторка вивчає законодавчий рівень визначення термінологічної бази журналістикознавства, регулятивні механізми та галузеву специфіку взаємодії держави і мас-медіа. Комунікаційно-технологічні взаємозв'язки медіа і влади є предметом досліджень Ю. Фінклера. В. Іванов як одну з професійних сфер наукових інтересів визначає правові стосунки держави та ЗМІ, причому якнайпильнішу увагу він приділяє порівнянню міжнародного законодавства з українськими нормативними актами. Іншою сферою наукових інтересів цього автора є теорія інформації та теорія комунікації, в тому числі концептуальне бачення інформаційного суспільства, глобалізації як супутнього явища інформатизації соціуму, комп'ютеризації мас-медіа. Дослідження авторського права та інтелектуальної власності у галузі комунікації та журналістикознавства

Українське журналістикознавство, 2012, вип. 13

є пріоритетною цариною для К. Афанасьевої. Аналіз і коментування власне законодавства у галузі інформаційної політики є основним об'єктом праці В. Журавського. І. Чиж опублікував збірку інтерв'ю та коментарів, присвячених інформатизації в Україні. Як і А. Москаленко свого часу, З. Партико та В. Владимиров розглядають теоретичні аспекти інформації. М. Феллер, К. Серажим та В. Різун досліджують природу інформації у текстовому середовищі. В. Різун та О. Холод намагаються з'ясувати місце і роль інформації у структурі соціальних комунікацій. А. Чічановський та В. Шкляр досліджують різні аспекти інформації, зокрема її соціальний складник, систем «інформація – особистість – суспільство», «інформація – політика – влада». Соціологія інформації та інформатизації становить сферу наукових інтересів Н. Костенко. А. Мамалига та М. Феллер структурують лінгвістичні особливості інформації у системі медіа та міжкультурної комунікації. М. Василенко розглядає інформацію у контексті жанрової реалізації у засобах масової комунікації. Для К. Мелещенка та Л. Городенко інформація є важливим складником становлення нових медіа в інформаційно-комунікаційному середовищі. Соціальну інформацію з погляду інформаційної безпеки структурує Г. Сащук. Інформація як головний елемент для реалізації механізмів і форм впливу є об'єктом дослідження для В. Корнеєва.

Ми зауважимо: незважаючи на доволі суттєвий за кількісно-якісний показник обсягів інформації та знань, організований у вигляді монографій, докторських та кандидатських дисертацій у галузі інформатизації та становлення інформаційного суспільства, жодна з них не є вичерпною і не розкриває повністю порушених проблем. Динаміка, з якою розвиваються ІКТ і, відповідно, усі сфери суспільного життя, що орієнтуються на часткове чи повне залучення новітніх технологій та інформації, є надзвичайно високою і потребує повсякчасного відстеження, систематизації та вдосконалення як українськими, так і зарубіжними спеціалістами – соціологами, філософами, журналістикознавцями, правниками та ін. Дослідження саме цих аспектів визначають актуальність при формуванні політики розвитку наукового напрямку «соціальна інформатизація».

Для Є. Макаренко інформація – це вагомий чинник глобальності та формотворчий суспільний елемент: «Інформація адекватно відтворює явища і закони зовнішнього світу,

духовну діяльність людства, створює можливість передбачення і перетворення дійсності в інтересах міжнародної спільноти. Інформація перетворилася на глобальну цінність, тобто має міжнародний характер, а також виступає складовим компонентом інших життєво важливих глобальних процесів. Інформаційний чинник спричинив у житті цивілізації за ХХ ст. найглибші зміни за всю її історію – об'єднав світ у єдину систему, яка функціонує в режимі реального часу» [2, 17].

В еру інтернетизації головним засобом реалізації інформаційно-комунікаційних потреб масової аудиторії виступає інформатизація, причому її пріоритетність проголошено для більшості галузей суспільного буття, зокрема в економіці, кібернетиці, філософії, медицині та ін. Журналістика, транслюючи результати своєї діяльності через такі телекомунікаційні канали, як радіо, телебачення, інтернет, мобільні технології тощо як головний «редактор» інформаційних потоків, розглядає інформатизацію як абсолютно нечужорідну інстанцію, а пріоритетний напрям наукових розробок і практичних реалізацій.

Зарубіжна наука вже понад десять років визначає проблеми, функції, взаємозв'язки в галузі соціальної інформатики, тимчасом як українські наукові школи, в тому числі й Інститут журналістики, лише трохи більше року вирізняють цей напрям як провідний і пріоритетний у сфері медіа-відносин. Саме тому кількість наукових розробок із зазначеної тематики є незначною. Перші журналістико-знавчі дослідження українських науковців датуються початком 90-х років ХХ століття. Як пріоритетний напрям своїх наукових інтересів на той час визначали В. Різун, В. Іванов, О. Мелешенко, З. Партико. Дослідники опублікували, в т. ч. й у співавторстві, чимало посібників, монографій та методичних рекомендацій.

У Сполучених Штатах Америки та в європейських країнах питання дослідження процесів інформатизації та їх впливу на суспільство є основними для низки наукових організацій. Зокрема при Університеті Індіани (США) функціонує Центр соціальної інформатики, при Університеті Джона Напієра в Шотландії – Единбурзький факультет соціальної інформатики. Інші заклади, котрі спеціалізуються на питаннях соціоінформатизації – Центр досліджень інформаційних технологій в Університеті Каліфорнії в Ірвіні (США). В Університеті Осло (Норвегія) підтримують кілька проєктів, спрямованих на ви-

вчення інформатизації. При Школі економіки в Лондоні (Великобританія) є курси, що спеціалізуються на підготовці фахівців зі специфічного пошуку соціальної інформації. Вивченням соціальної інформатизації займаються у Мічиганській школі інформації (США), у Школі інформаційних наук Торонто (Канада), у Школах комунікації при Каліфорнійському державному університеті в Сан-Дієго (США) та при Мічиганському державному університеті (США), у Школі інформаційних наук при Університеті Клермонта (США).

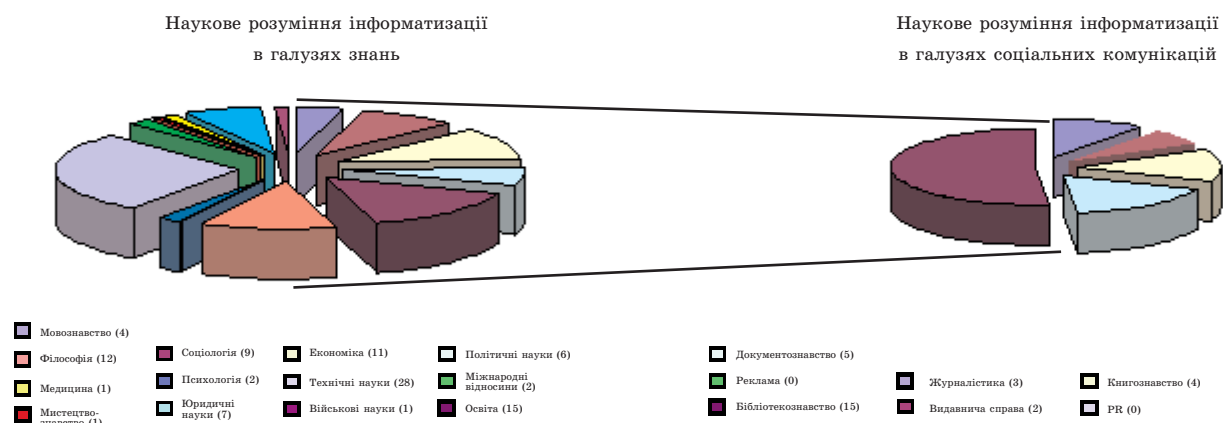
Українська наукова школа протягом останніх років теж активно прилучається до з'ясування головних принципів і постулатів інформатизації соціуму та його переходу до нової епохи інформаційного буття – ІС. Наприклад, в Інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка теорія інформації, соціальна інформатика та інформатизація стали базовими у дослідницькій діяльності. Ця робота ведеться у межах задекларованого в 2007 р. наукового напрямку «соціальні комунікації», а саме – за науковою спеціальністю 27.00.07 – соціальна інформатика. Інші провідні вузи країни, які готують спеціалістів у галузі журналістики, комунікації, видавничої справи, теж вивчають питання інформатизації суспільства.

Питання інформатизації суспільства є доволі важливими для нашої держави. Це знайшло своє відображення у створенні у 2002 р. Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій як провідного багатопрофільного вищого навчального закладу освіти в галузі зв'язку та у сфері інформатизації.

Для втілення програм, пов'язаних з інформатизацією суспільства, у 2008 р. створено Державний комітет інформатизації України, завданням якого було реалізувати державну політику у сфері інформатизації, формувати і використовувати національні інформаційні ресурси, створювати умови для розвитку інформаційного суспільства. На базі цього комітету у 2010 р. створено Державний комітет України з питань науки, інновацій та інформатизації, до завдань якого додалися проблеми формування та реалізації державної політики у сфері наукової, науково-технічної діяльності, трансферу технологій.

Важливою галуззю з формування цілісної структури інформатизації є статистика. Синтез даних імплікативно й опосередковано виступив фундаментальним підґрунтям для повновагої виокремленості кібернетики як напрямку науки.

Модель наукового розуміння інформатизації в галузях суспільного буття

Знання як явище створює нову складну філософську категорію «незнання», яка змістовно виражається в тому, що науковці досліджують лише декотрі аспекти об'єкту вивчення, що має, як правило, необмежений спектр властивостей, передбачає орієнтацію на визнання правомірності існування різноманітних уявлень про один і той самий фрагмент реальності і, відповідно, представники різних дослідницьких та культурних шкіл покликані налагоджувати зв'язки між цими фрагментами. Найвні в міжнародних інформаційно-аналітичних інфраструктурах знання стимулюють до розвитку та генерації нових знань. Людина опиняється в ситуації надлишкової інформації, яка стрімко видозмінюється і трансформується, набуваючи або втрачаючи свою актуальність за мінімальний часовий проміжок, підтверджуючи давню істину: що більше ми знаємо, то більше забуваємо; що більше забуваємо, то менше ми знаємо; що менше знаємо, то більше забуваємо; що менше забуваємо, то більше ми знаємо. І так до нескінченності. Проте ця схема, завдяки інноваційним засобам зберігання та накопичення інформації (наприклад, цифрові бібліотеки та банки даних) до певної міри втрачає категоріальну одиницю «забувати», а різноманітні форми, реалізовані через канали медіа, інтернету, стільникового та інших зв'язків, уможливають максимальний доступ осіб до світової скарбнички знань.

У результаті комплексного кількісно-якісного дослідження рівня наукового розуміння інформатизації в теорії соціальних комунікацій нами розроблено модель (див. Рис. 1), в якій чітко відображено дані щодо рівня нау-

кової розробки різноманітних аспектів інформатизації в соціальній структурі та в структурі соціальних комунікацій зокрема.

Таким чином, можемо підсумувати: найрозвиненішою та найдослідженішою галуззю соціальних комунікацій вважаємо бібліотекознавство, тимчасом як реклама та зв'язки з громадськістю, незважаючи на об'ємний інформаційно-телекомунікаційний інструментарій, залишаються поза увагою наукової спільноти.

Отож, ми зробили спробу розібратись і впорядкувати накопичені нашими попередниками знання, про інформатизацію суспільства, її основні формотворчі елементи, емпіричні основи, галузеву ієрархію. Для цього ми орієнтувалися на теорії, концепції, наукові та методичні розробки вітчизняних і зарубіжних авторів, найбільше уваги приділивши тематично орієнтованим дисертаційним дослідженням українських учених за останні десять років. У результаті проведених опрацювань виділяємо найрозвиненіші в науковому контексті напрями – це інформатизація бібліотечної справи та освітнього процесу; теорія впровадження інформаційного суспільства в Україні, систематизація філософських та соціологічних спрямувань інформаційного суспільства; соціологія інформатизації; глобалізація як наслідок нарощення інформаційної інфраструктури; комунікація у новому типі суспільства (за напрямками філософія, соціологія, лінгвістика); інформаційна безпека та інформаційна політика (юридично-правові та управлінські аспекти). У спеціалізованій вченій раді Д 26.001.34, що діє при Інституті журналістики, за кодом спеціальності 27.00.07 – соціальна інформатика станом на початок 2012 р.

захищено всього одну кандидатську дисертацію (Є. Цимбаленко «Інформатизація соціальних комунікацій: наукові концепції, правові складники та галузева структура» [3]) і не прийнято до розгляду жодної дисертації. За кодом спеціальності 10.01.08 – журналістика, за яким відбувався розгляд наукових напрацювань учених у галузі журналістикознавства та комунікативістики до 2008 р., відзначимо тематично опосередковані дослідження з інформатизації галузей журналістика та видавнична справа і редагування О. Мелешенка «Комп'ютерні і телекомунікаційні технології як гарант інтеграції журналістики України в світовий інформаційний простір», Т. Лиліо «Глобалізація комунікаційного простору і процеси національної ідентифікації у посткомуністичному світі», Т. Чілачаву «Сучасні інформаційні технології як чинник оптимізації журналістсько-редакційної діяльності», В. Владимири «Проблема розуміння інформації в журналістиці». Проте ці роботи лише частково, епізодично розглядають інформатизаційні впро-

вадження в журналістську діяльність і не створюють цілісної картини динаміки розвитку і становлення соціальної інформатики у комунікаційно-медійній інфраструктурі. У зв'язку з чим науковим керівникам слід звернути якнайбільшу увагу на рекомендації до розробки та напрацювання наукових тем для аспірантів, пов'язаних з інформатизацією журналістики, реклами, зв'язків з громадськістю, видавничої справи та інших журналістськи орієнтованих напрямів.

1. Тоффлер Э. Шок будущего : / Э. Тоффлер ; пер. з англ. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557 с.

2. Макаренко Е. Европейська інформаційна політика / Е. Макаренко. – К. : Наша культура і наука, 2000. – 367 с.

3. Цимбаленко Є. С. Інформатизація соціальних комунікацій: наукові концепції, правові складники та галузева структура : дис. ... канд. наук із соц. комунік. : 27.00.07 / Цимбаленко Євген Станіславович ; Ін-т журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. – 2012.

Подано до редакції 27. 02. 2012 р.

Tymbalenko Yevgen. Research of informatization of social communication.

The scientific understanding and systematization of researches of information process in the theory of social communication are considered in the article. The results of scientific understanding of the processes of informatization in the theory of social communication are grouped. The necessity of scientific work in unexplored areas of informatization of social communication is grounded due to these results.

Keywords: social communication, informatization, scientific study.

Цымбаленко Е. С. Научные исследования информатизации социальных коммуникаций.

В статье произведена попытка научного осмысления и систематизации научных исследований процесса информатизации у теории социальных коммуникаций. Также группированы результаты научного осмысления процессов информатизации и теории социальных коммуникаций, на основе чего обусловлены потребности научных работ в неисследованных отраслях информатизации социальных коммуникаций.

Ключевые слова: социальные коммуникации, информатизация, научные исследования.

